

Arkeologi i Burgårdsparken

Arkeologisk utredning 2023 | Fastighet Heden 705:7, 705:8
Göteborgs kommun

Ulf Ragnesten

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

ARKEOLOGISK RAPPORT FRÅN
GÖTEBORGS STADSMUSEUM
ISSN 1651-7636
© Göteborgs stadsmuseum 2023
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG
www.goteborgsstadsmuseum.se

REDAKTION
Niklas Borg
Else-Britt Filipsson
Tara Gullbrand
Karolina Kegel
Ulf Ragnesten
Johan Thörnqvist
Tom Wennberg

Omslag: Arkeologisk schaktgrävning i Burgårdsparken

UPPHOVSRÄTT
Om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY
Villkor: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

TOPOGRAFISKA OCH EKONOMISKA KARTAN
© Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3211

KARTOR FRÅN STADSBYGGNADSKONTORETS DATABAS
© Göteborgs Stadsbyggnadskontor

ARKEOLOGI I BURGÅRDSPARKEN

Arkeologisk utredning

SAMMANFATTNING

Under en vecka i juni 2023 utförde Göteborgs stadsmuseum en arkeologisk utredning i Burgårdsparken. Fältarbetet innebar att ett flertal maskinschakt upptogs i parkområdet. Det gjordes med så varsam hand som möjligt så att inte gångstigar eller träd påverkades alltför mycket. Arkeologerna fann rester av den gamla landeribebyggelsen från 1600- och 1700-talen som legat i eller strax bredvid utredningsområdet. Men det mest överraskande var att det påträffades förhistoriska gravar. Två stycken kunde identifieras med brända ben i låga markförhöjningar. Benen har ^{14}C -daterats till vendel- och vikingatid. I anslutning till gravarna fanns stenpackningar som tolkats som en offerplats.

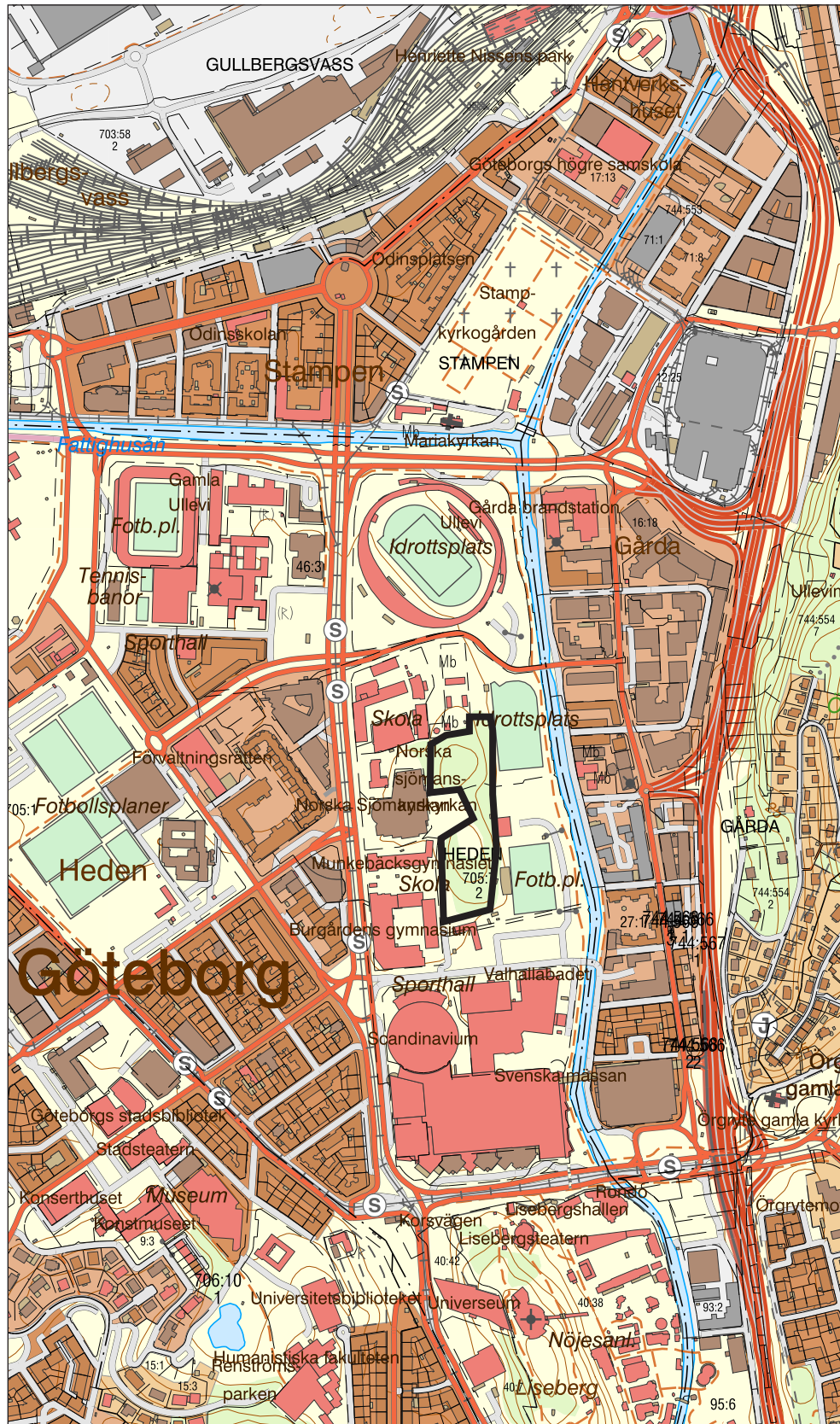
De nypåträffade fornlämningarna har skydd enligt kulturmiljölagen.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr:	431-15611-2023
Uppdragsnummer i Fornreg:	202300638
GSM dnr:	0332/23
GSM utredningsnummer:	200
Fastighet:	Heden 705:7, 705:8 (figur 1-2)
Landskap:	Västergötland
Socken:	Göteborgs stad
Koordinater:	N:6 398 138 / E:149 338 (SWEREF 99 12 00)
Uppdragsgivare:	Göteborgs kommun
Grävningsorsak:	Planerad exploatering
Grävningsinstitution:	Göteborgs stadsmuseum
Datum för undersökning i fält:	2023-06-26 – 2023-06-30
Undersökt yta:	24280 m ² (undersökningsområde) 230 m ² (schakt)
Antal arkeologtimmar i fält:	80
Platsledare:	Ulf Ragnesten
Övriga deltagare i fält:	Karolina Kegel
Inventariennr GSM:	GSMA:230015, 230027, 230028, 230029

Figur 1. Platsen för utredningen markerad på Topografiska kartan. Skala 1:50 000.

Figur 2. Utredningsområdet markerat på fastighetskartan. Skala 1:10 000.

INLEDNING

Med anledning av planerad exploatering utförde Göteborgs stadsmuseum en arkeologisk utredning i Burgårdsparken år 2023. Fältarbetet ägde rum under en vecka i juni och utfördes med hjälp av en mindre grävmaskin. Eftersom arbetet skedde i parkmiljö gjordes det med extra varsamhet och återställning.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Burgårdsparken ligger centralt i Göteborgs stad mellan Ullevi fotbollsarena i norr och Vallhallabadet i söder. Parkområdet är kuperat med nivåer som varierar mellan 7 och 20 m över havet. Flera promenadstigar och staketinhägnader finns i parken och gjorde arbetet svårframkomligt och begränsade i viss mån tillgängligheten.

Området är relativt glest bevuxet och utgöres förutom berg i dagen av gräs- och buskvegetation (figur 3). I norra delen av ytan växer flera större träd, som ibland bildar alléer (figur 4).

I terränghänseende utgöres området av två bergspartier, ett i söder och ett i norr. Däremellan finns en skateboardpark (som inte ingick i utredningsområdet) som ligger i en dalgång mellan bergspartierna. Åt öster sluttar bergen tämligen brant medan det i väster är mindre branta sluttningar.

Figur 3. I södra delen av utredningsområdet bestod marken mestadels av gräsmark i kuperad terräng.

Figur 4. I norra delen av utredningsområdet växte större träd, som i vissa partier bildade alléer.

Fornlämningsmiljön var intill 2010 enbart knuten till lämningar från historisk tid. Således finns 300 m åt nordväst en ödekyrkogård med flera hundra gravar från 1700- och 1800-talen (L1960:6020, Göteborg 436) (Ahlström Arcini m.fl. 2020). Ca 500 m åt SV finns en bytomt/gårdstomt som motsvarar Johannebergs landeri med anor från 1700-talet (L1960:9822) (Bramstång Plura 2014). Direkt angränsande åt öster finns ytterligare en bytomt/gårdstomt som motsvarar Burgårdens landeri med anor från 1600-talet (L2023:1182) (Thulin 1948). Men 2010 påträffades för första gången i området en förhistorisk lämning. Den är belägen endast 60 m väster om det aktuella utredningsområdet och utgjordes av en härd eller kokgrop med datering till förromersk järnålder (L1960:8039, Göteborg 474) (Ragnesten 2010). Den sistnämnda upptäckten visade att man även i Göteborgs centrala stadsmiljö kan påträffa så gamla lämningar om förutsättningarna är de rätta, det vill säga om höjden över havet gör det möjligt och om miljön inte är förstörd av sentida exploatering.

TIDIGARE FYND OCH UNDERSÖKNINGAR

Förutom vid de nyss nämnda närbelägna lämningarna har inga arkeologiska undersökningar skett runtomkring eller i Burgårdsparken.

SYFTE OCH UNDERSÖKNINGSMETOD

Syftet med en arkeologisk utredning är att ta reda på om fornlämningar berörs av ett planerat arbetsföretag. Utredningen ska preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom området. Resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagarens planering. (Text ur länsstyrelsens förfrågningsunderlag)

Utredningen gjordes genom fältarbete med stöd av studier av äldre kartmaterial. Fältarbetet skedde med hjälp av en mindre grävmaskin (figur 5). Därvid avskalades marken i tunna skikt under överinseende av arkeologer. 28 schakt och mindre ytor avbanades på detta sätt. Även ovan mark synliga lämningar och strukturer dokumenterades.

Figur 5. Fältarbetet vid utredningen gjordes med hjälp av en mindre grävmaskin.

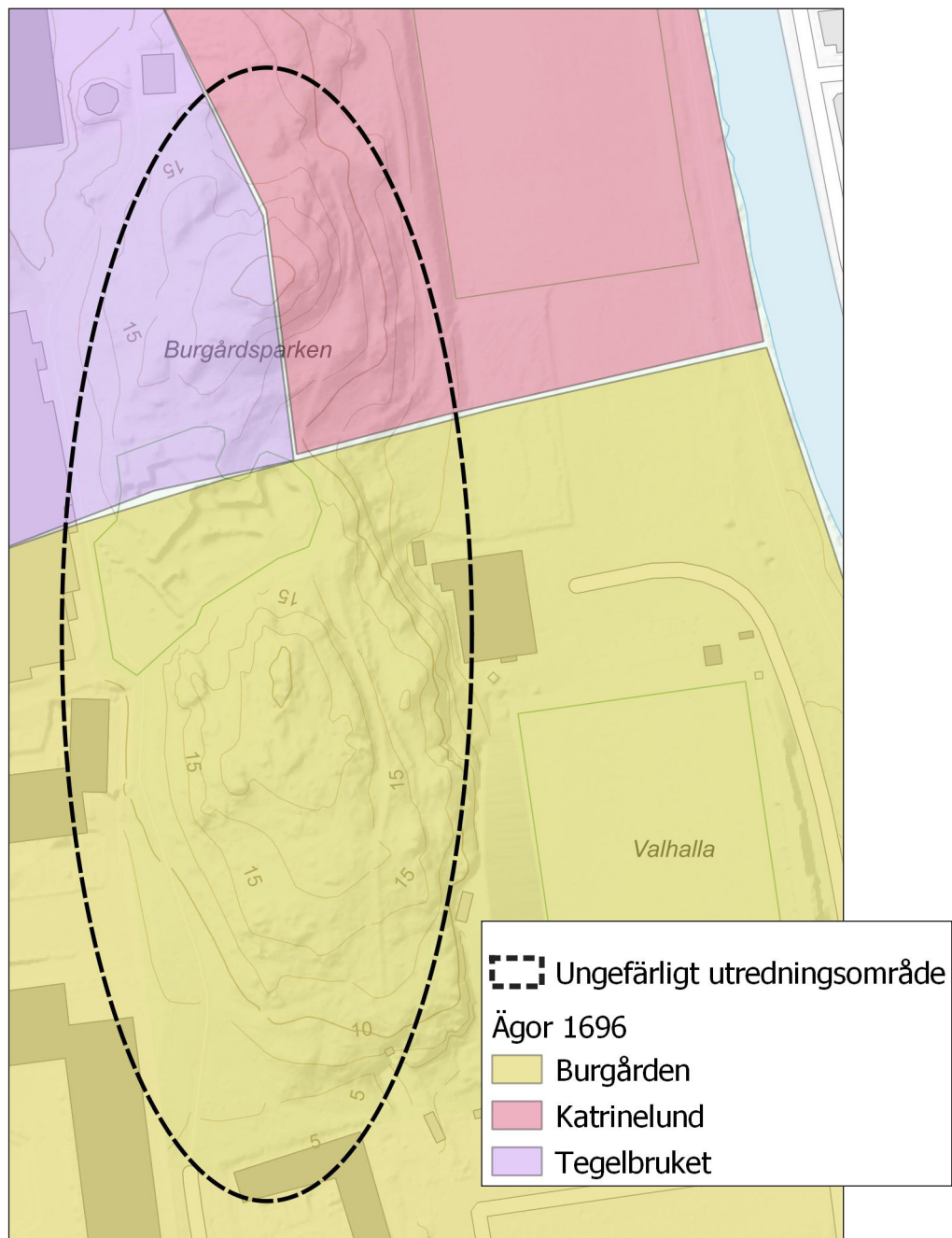
NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

Två ^{14}C -dateringar har gjorts på benmaterial från gravar. Benen har även genomgått en mindre osteologisk analys.

KARTSTUDIER

Landerierna och de historiska kartorna

Utredningsområdet inom Burgårdsparken ligger på mark som fram till slutet av 1800-talet hörde till landerierna (Stora) Katrinelund, (Norra) Burgården och före 1700-talets slut även Tegelbruket. Tegelbrukets ägor inom undersökningsområdet övergick då till Stora Katrinelund. (Figur 6)

Figur 6. Ägofördelningen inom utredningsområdet 1696. Skala 1:2000. Öster om Mölndalsån vidtar Örgryte socken.

Landerierna utgjordes av mark som ägdes av staden, men som redan under 1600-talet arrenderades ut till stadens borgare för exempelvis jordbruk eller industriverksamhet. Så småningom blev landerierna ofta bebyggda med herrgårdsliknande hus och brukades som sommarnöjen av borgarfamiljerna (Göteborgs stadsmuseum, Kulturmiljörapport 2018:01). Det är denna funktion vi kanske idag mest förknippar med landerierna, även om deras funktion varit mångskiftande.

Katrinelund

Stora Katrinelunds historia sträcker sig åtminstone tillbaka till 1638, då marken arrenderades av en bryggare Michel Gerritsen. Bebyggelsen inom landeriet har förändrats sedan den första mangårdsbyggnaden uppfördes, sannolikt under slutet av 1600-talet av innehavaren rådman Volrat Tham (Lindholm & Lange 2017). Fram till ca 1770-talet fanns en nord-sydligt orienterad mangårdsbyggnad belägen norr om trädgårdsanläggningen. Strax väster om trädgården låg flera mindre byggnader. 1801 hade en ny mangårdsbyggnad samt en stallänga tillkommit, orienterade i öst-väst. Därtill tillkom flera mindre ekonomibyggnader söder om mangårdsbyggnaden. 1855 hade stallängan ersatts med två fristående flyglar söder om mangårdsbyggnaden. I väst hade stall och ladugård med en kringbyggd gårdsplan tillkommit (Lindholm & Lange 2017, efter Göran Axel-Nilsson 1949). Idag kvarstår mangårdsbyggnaden och två fristående flyglar, samt ett tidigare spannmålsmagasin och en tidigare vattenreservoar, utöver alléer, trädgård och park (Lönnroth 1999). Mangårdsbyggnaden är sannolikt uppförd mellan 1750 och 1755, med material och detaljer återbrukade från den äldre bebyggelsen, medan flyglarna är byggda omkring 1824-31 (Lindholm & Lange 2017).

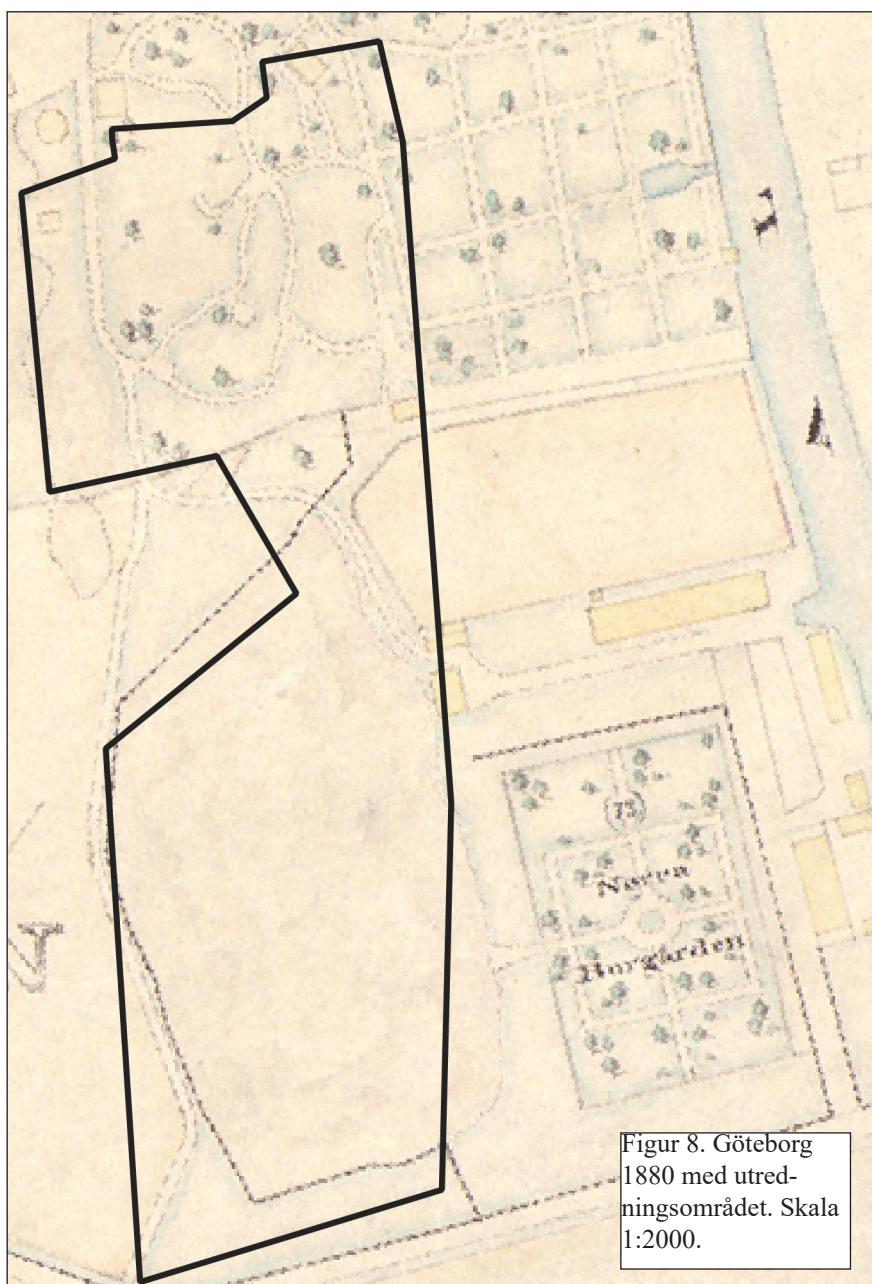
Utredningsområdet ligger omedelbart söder om den bebyggelse som idag kvarstår på Stora Katrinelund, strax väster om vad som tidigare var landeriets trädgårdsanläggning – idag en idrottsplats och parkering. Den äldsta kartan från 1696 (kartakt N31-1:4) (figur 7) visar bebyggelse schematiskt belägen i utredningsområdets nordöstra hörn i form av en mangårdsbyggnad och ett mindre hus. Landeriet, som då ännu inte går under namnet Katrinelund, benämns efter arrendatorn. Enligt kartan finns här därför ”Vollratams bleke”, goda ängsmarker och en trädgård med ”Åthskillige fruchtbara trään der uti”. Tidigare verksamhet med blekning av vävar hade då upphört (Enhörning 2006, s. 96). Kartan är svår att rektifiera i detalj, men spår av den äldsta bebyggelsen på landeriet kan finnas inom området.

Namnet Katrinelund tillkom först under 1700-talet och gavs antingen efter Catharina Tham, Volrat Thams dotter, eller efter den senare innehavaren Gustaf Cahmans hustru Brita Catharina (Lindholm & Lange 2017). Ännu på 1764 års avmätning över Burgården benämns det angränsande landeriet som ”Fru Cahmans plantage”.

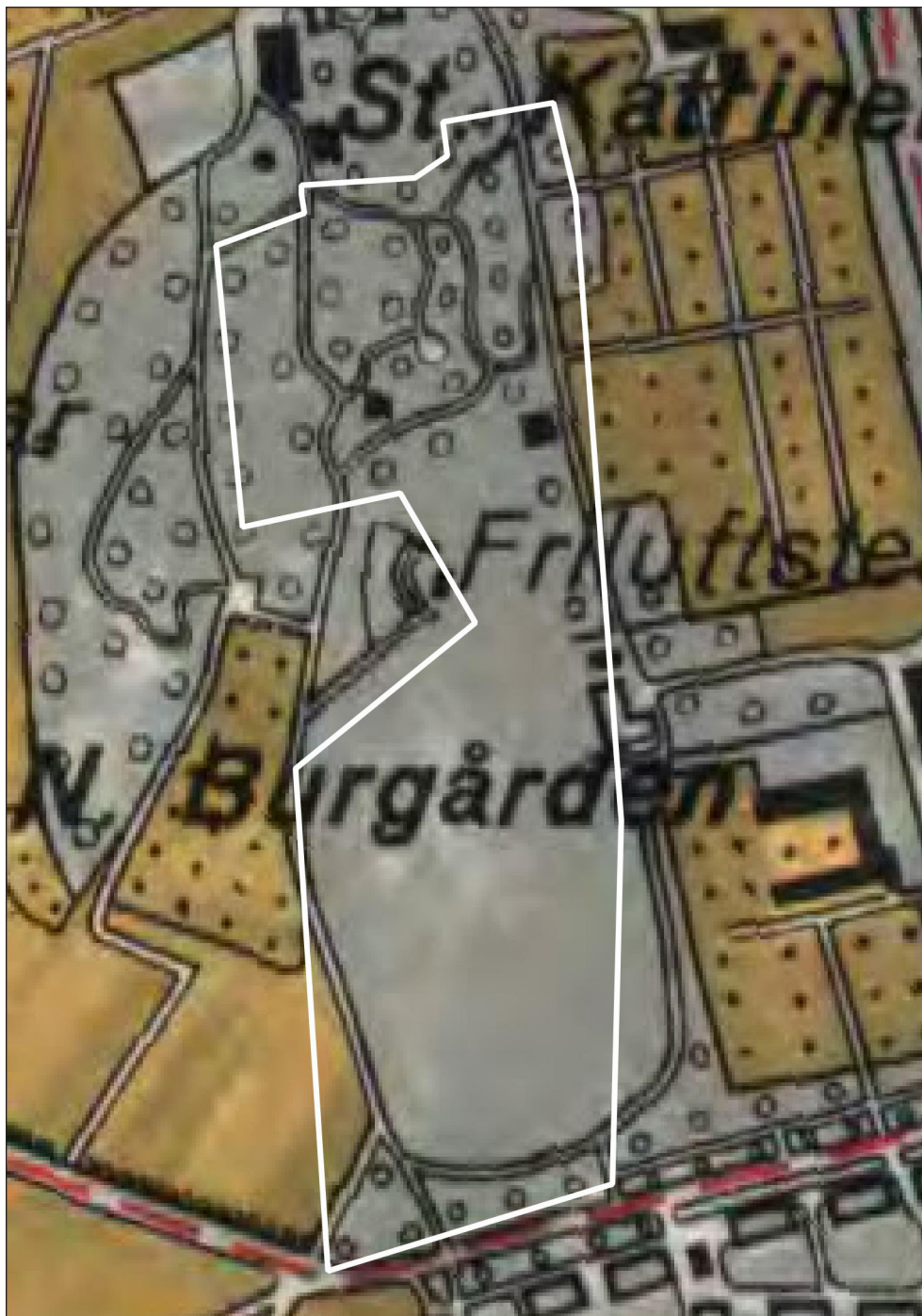
Figur 7. Geometrisk avmätning 1696 med ungefärligt läge för utredningsområdet.
Skala 1:2000.

Väster om den äldsta kvartersindelade trädgården anläggs under 1820-30-tal en engelsk park med bland annat slingrande gångar och konstgjorda grottor (Lindholm & Lange 2017). Denna trädgård utgör grunden till Burgårdsparken av idag. På en karta från 1880 över Göteborg med vidliggande områden (kartakt G-VI-74a) (figur 8) kan en ekonomibyggnad ses i nordöstra delen av den engelska parken. Möjligen är det samma byggnad som under 1800-talets början anges vara en potatiskällare (Lindholm & Lange 2017, med referens till Göran Axel-Nilsson 1949). Axel-Nilssons historik över Katrinelund var baserad på muntliga uppgifter insamlade under 1800-talets slut.

Figur 8. Göteborg 1880 med utredningsområdet. Skala 1:2000.

På 1930-talets ekonomiska karta (kartakt J131-11SO) (figur 9) syns slutligen några småbyggnader i parken, som idag inte står kvar. En friluftsteater fanns då där dagens Actionpark/skateboardbana är belägen.

Figur 9. Ekonomiska kartan 1936 med utredningsområdet markerat. Skala 1:2000.

Burgården

Södra delen av utredningsområdet hörde till landeriet Burgården, uppkallat efter dess första ägare, holländaren Jan de Bur. Huvudbebyggelsen var belägen vid Mölndalsån, intill den plats där Vallhalla idrottsplan idag ligger. 1696 års geometriska avmätning (kartakt N31-1:4) (figur 7) beskriver "Burens Land" med åker, äng och anlagd trädgård intill mangårdsbyggnaden. Vid denna tid innehar biskop Johan Carlberg marken och familjen Carlberg blir kvar på landeriet ända fram till 1800-talets början. 1803 delas landeriet upp i Södra och Norra Burgården (Enhörning 2006, s. 98), där utredningsområdet ligger inom det senare.

På en avmätning från 1764 (kartakt 14-gbg-45) (figur 10) syns landeriets mark omgiven av en trädgårdsgård. Utredningsområdet är beläget på den dåtida ängs-

Figur 10. Burgården 1764 med utredningsområdet. Skala 1:2000.

marken samt på berget som sannolikt utgjort betesmark. En lada eller annan ekonomibyggnad ligger strax öster om utredningsområdet, ungefär där en komplementbyggnad vid idrottsplanerna ligger idag (Vallhallagatan 8). Söder om höjden leder en väg tillbaka mot staden och dagens Sten Sturegatan. Intressant är att det i kanten av Burgårdens ägor syns flera lägenhetsbebyggelser. Denna typ av småbebyggelse för arbetare på landerierna var inte ovanlig, trots att landerierna utgjorde arrendemark (Enhörning 2006, s. 97ff).

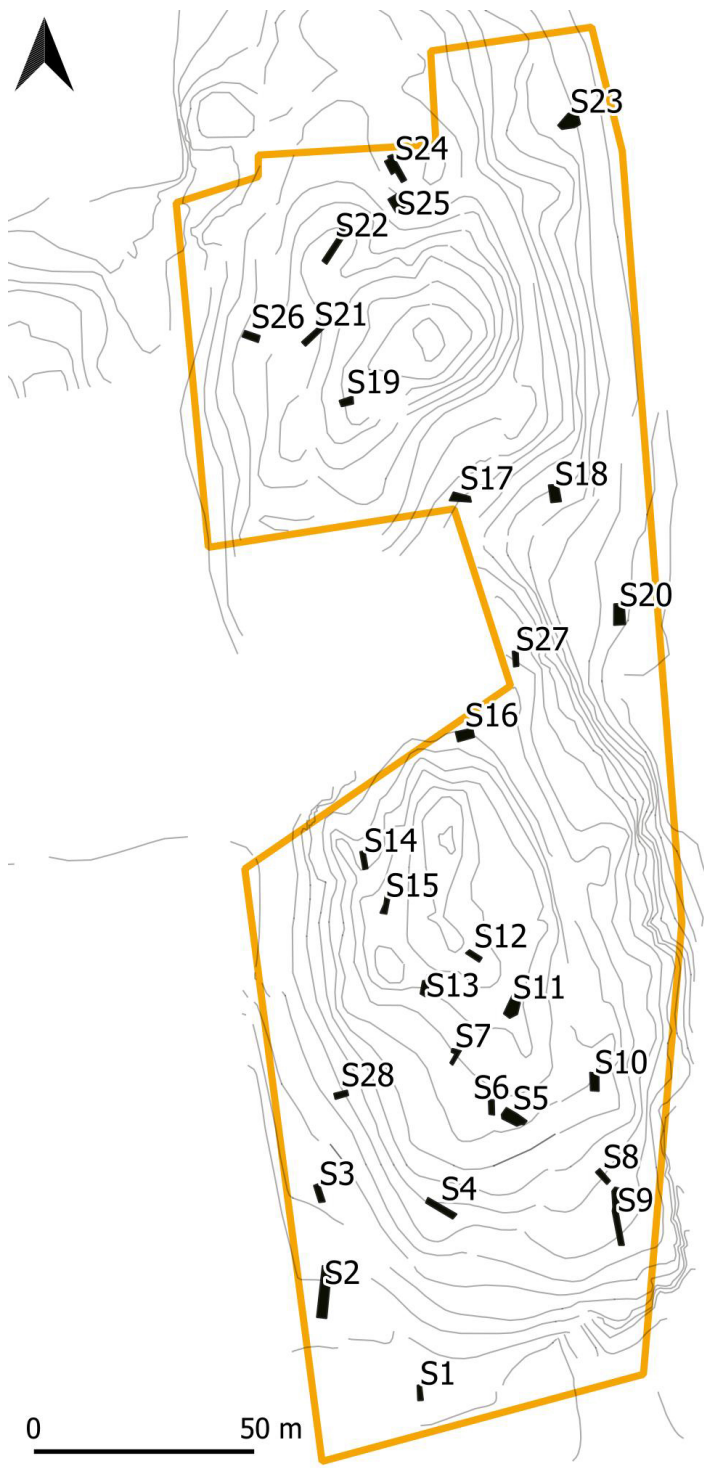
På en karta över stadens landerier från år 1800 (kartakt 14-gbg-1) (figur 11) ligger all bebyggelse vid ån och i anslutning till trädgården, utanför utredningsområdet. Mangårdsbyggnaden på Norra Burgården revs 1936, efter att markerna lösts in av staden i etapper från 1800-talets slut till 1904. Vid rivningen hittade man ett bemalat innertak från 1600-talet och en "ålderdomlig källare" som man bedömde vara äldre än huset som stod på plats (Thulin 1948).

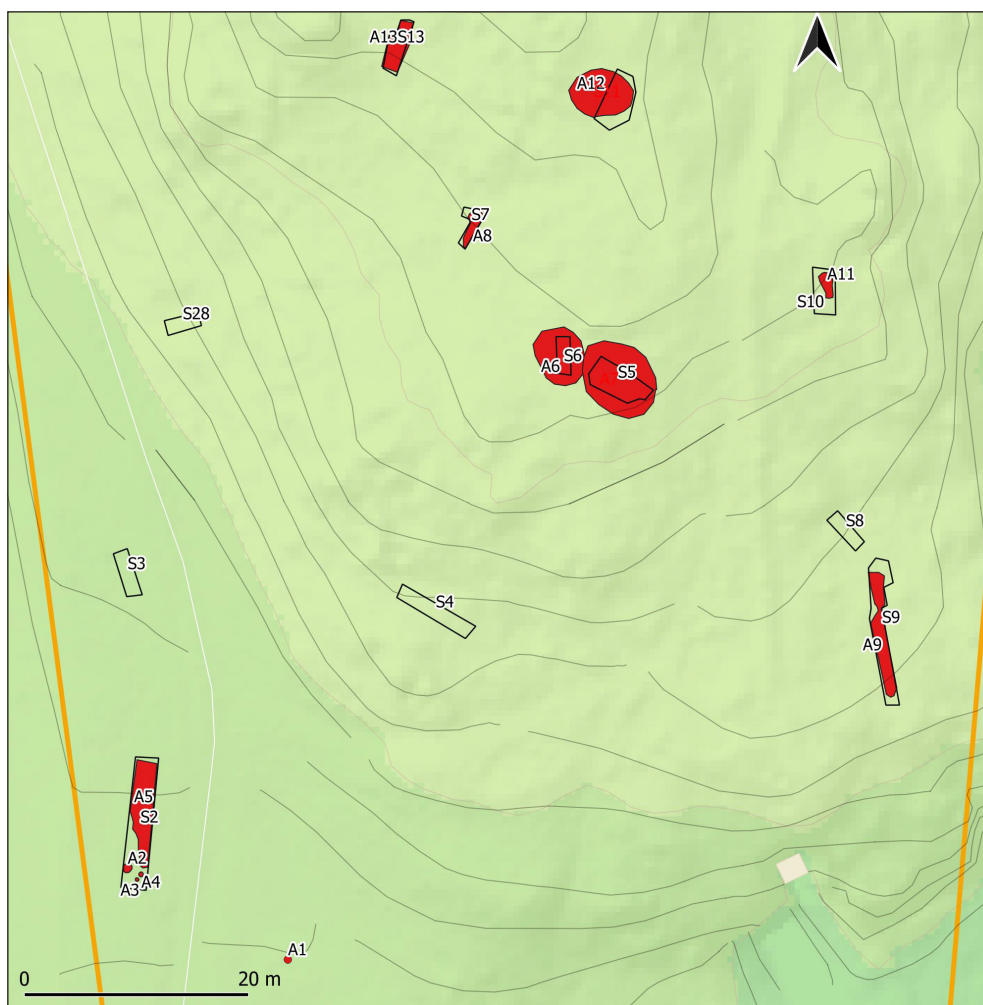
Figur 11. Landerijordarna 1800 med utredningsområdet. Skala 1:2000.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

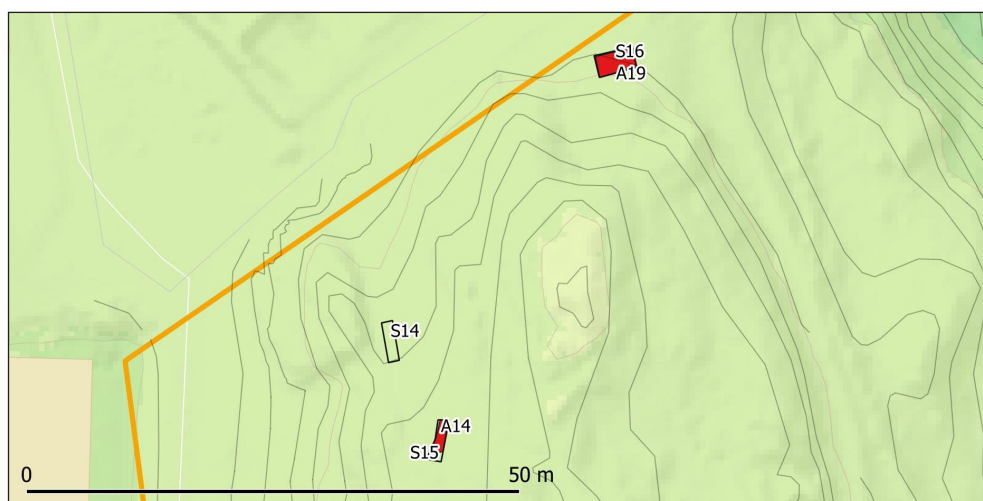
Samtliga 28 schakt från utredningens fältarbete är dokumenterade i bilaga 1 tillsammans med beskrivningen av påträffade anläggningar. I figur 12 visas schaktens läge på utredningsområdet. I figur 13-15 visas anläggningarnas läge i schakten. I nedanstående text beskrivs vilka lämningar som hittades vid utredningen. Inledningsvis anges lämningarnas läge på kartor i figur 16 och 17.

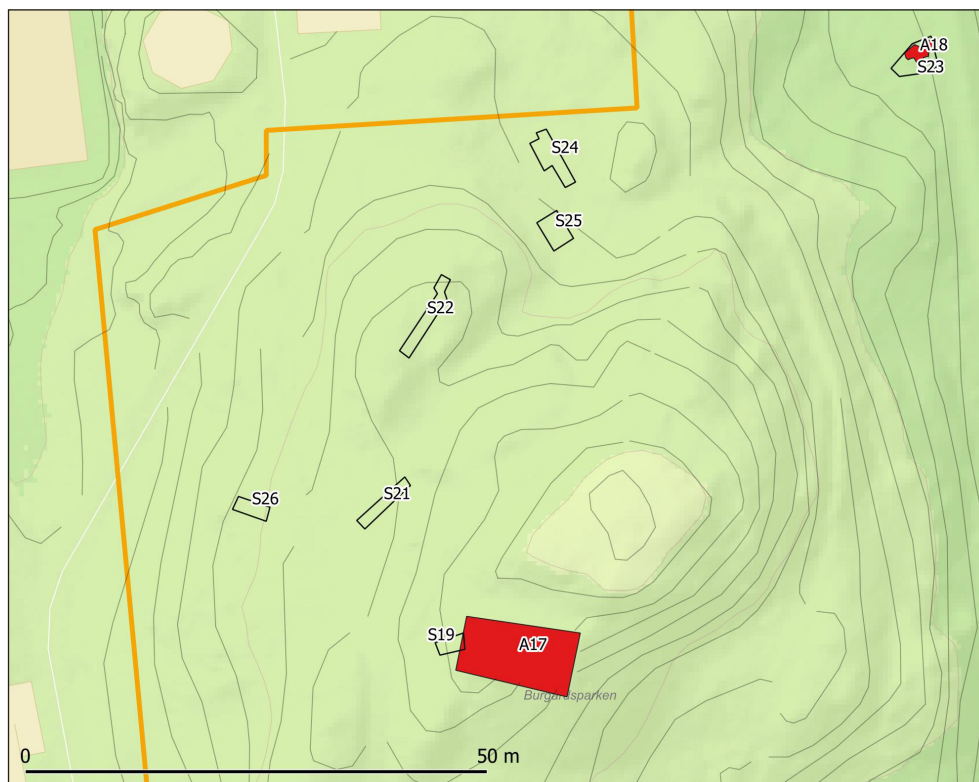
Figur 12. Schaktens läge på utredningsområdet.

Figur 13. Anläggningar på utredningsområdets södra del (röda).

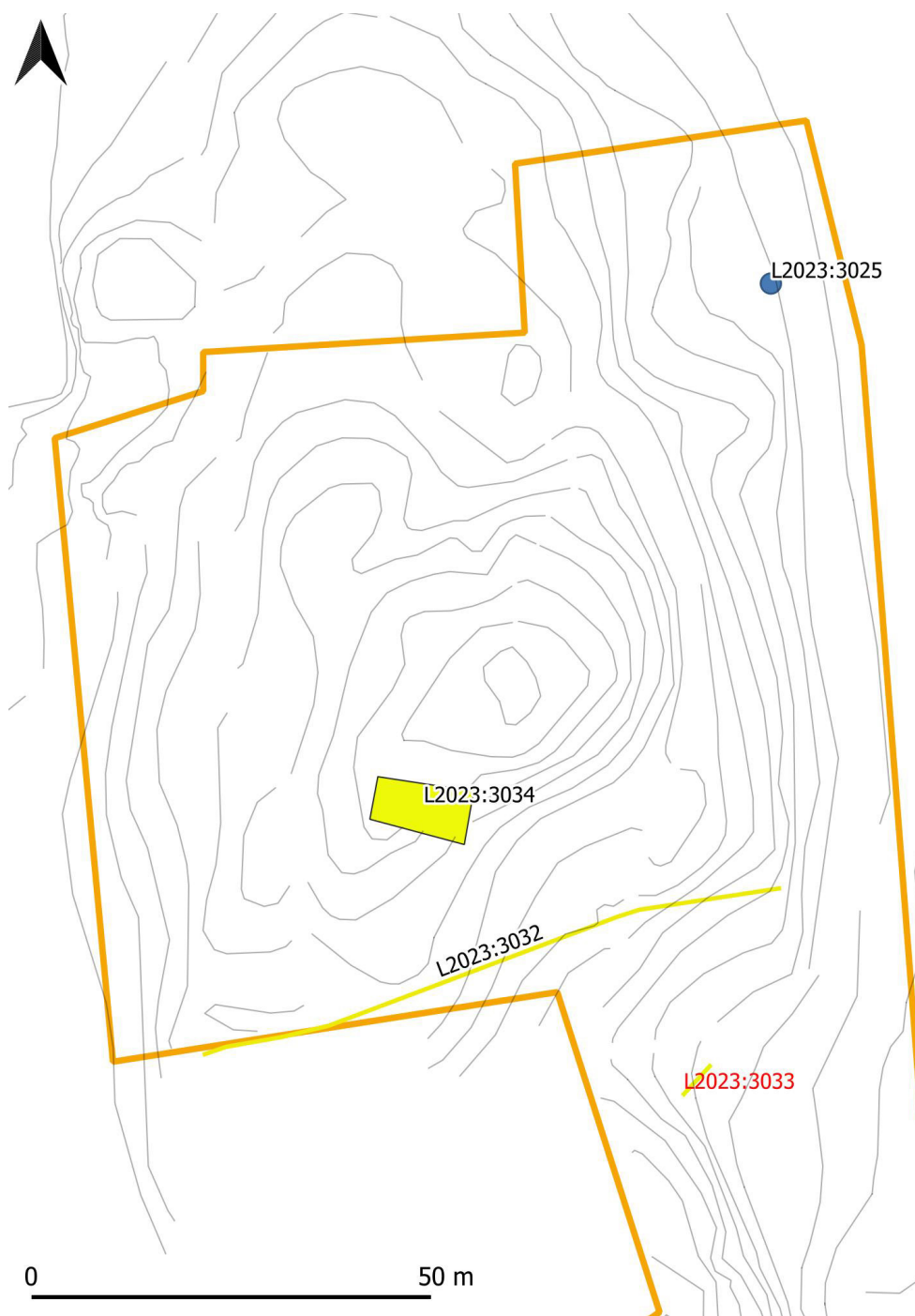
Figur 14. Anläggningar på utredningsområdets mellersta del (röda).

Figur 15. Anläggningar på utredningsområdets norra del.(röda).

Figur 16. Läget för påträffade lämningar på utredningsområdets södra del (blå är fornlämningar, gula är övriga lämningar).

Figur 17. Läget för påträffade lämningar på utredningsområdets norra del (blå är fornlämning, gula är övriga lämningar).

Fornlämningar

L2023:3023. Grav övrig

Bestående av låg förhöjning i marken ca 0,2 m h (figur 18). Graven bedöms vara ca 5x4 m stor (N-S). Den förefaller vara fylld med stenar 0,1-0,3 m stora. Mellan stenarna är grå sand. Bland stenarna i schaktet (S6) påträffades brända ben (figur 19), varefter grävningen ansågs vara tillräcklig för att fastställa anläggningen som en grav och undersökningen avbröts. Belägen 16 m över havet.

Figur 18. A6 i S6 utgjorde en grav i form av en svag förhöjning i marken. Arkeologen på bilden står mitt på graven. Foto mot öster.

Figur 19. Till höger om norrpilen ses brända ben som framkom i anläggningen.

L2023:3024. Grav övrig

Lik föregående anläggning. Bestående av en låg förhöjning i marken ca 0,2 m h. Graven bedöms vara ca 5x4 m stor (N-S). Graven bedöms vara stenfylld med stenar 0,1-0,3 m stora (figur 20). Mellan stenarna är grå sand. Bland stenarna i schaktet (S7) påträffades brända ben, varefter grävningen ansågs vara tillräcklig likt föregående anläggning och undersökningen avbröts. Belägen 17 m över havet.

Figur 20. A8 i S7 utgjorde en grav i form av en låg stenpackning i humös sand. Foto mot sydost.

L2023:3025. Husgrund, historisk tid

Lämning efter enstaka byggnad från historisk tid, ca 3x2 m stor (NO-SV). Den fortsätter åt nordost och norr, där det idag går två promenadstigar. Grunden utgjordes av stenar 0,15-0,6 m stora (figur 21). Några var tillhuggna (figur 22). I nordöstra delen av schaktet utgjorde stengrunden närmast en småstenspackning. Anläggningen (A18) framkom i S23. I och kring stengrunden påträffades rikligt med fynd från historisk tid, såsom porslin, rödgoods och kritpipor.

Figur 21. A18, stengrund, påträffades i S23. Foto mot sydost.

Figur 22. Huggen sten (trappsten?) i stengrunden A18.

L2023:3026. Stadslager

Bestående av kulturlager, 10x2,5 m (N-S) med fynd av porslin, kritpipor m.m. samt rester efter övergiven bebyggelse i form av större stenmaterial (figur 23). Lagret var 0,2-0,3 m tjockt (A1) och framkom under matjorden. Lagret har uppenbarligen fortsatt åt nordost (jfr. figur 23). I anslutning till stadslagrets södra del iakttogs tre runda bruna fläckar (A2-A4) 0,3-0,75 m i diameter (figur 24). Möjligen är det rester av stadslagret.

Figur 23. Mörkbrunt stadslager (A5) i S2 med fynd och byggnadsrester. I schaktets borte kant skymtar man en stor grundsten. Foto mot norr.

Figur 24. En av de bruna fläckar (A4) som låg i anslutning till stadslagret. Foto mot söder.

L2023:3027. Offerplats

Bestående av fyra identifierade stenpackningar som låg i anslutning till låga bergknallar på bergskrön (A7, A12-A14). Stenpackningarna är 3-7 m stora bestående av stenar 0,1-0,75 m stora. Enstaka fynd av slagen flinta fanns bland stenarna. (Figur 25 och 26) Belägen 15-19 m över havet.

Figur 25. Stenpackningen A7 i S5. Foto mot nordväst.

Figur 26. Stenpackningen A12 i S11.
Foto mot nordost.

Övriga kulturhistoriska lämningar

L2023:3031. Hägnad

Bestående av en stenmur 67 m lång, 1,5 m bred och upp till 1 m hög (A10). Den utgjordes av brutna block 0,4-1,4 m stora, men i huvudsak 0,5-1 m stora. Bitvis utgör muren närmast en terrasskant (figur 27). I söder avslutas muren vid ett flyttblock.

Figur 27. Hägnaden A10 var på vissa ställen terrassliknande.

L2023:3032. Hägnad

Bestående av en stenmur 75 m lång, 1 m bred och upp till 0,8 m hög (A15). Liknar mur av gårdesgårdstyp. Bestående av block 0,3-1,4 m stora, men i huvudsak 0,6-0,8 m stora. Muren är till stor del utrasad och sönderplockad men i partier två skift hög. Avslutas i öster vid bergknalle. Längst i väster en stående hällliknande sten. Muren ligger parallellt med en trädallé.

L2023:3033. Hägnad

Bestående av en stenmur 5 m lång, 1,2 m bred och upp till 0,4 m hög (A16). Bestående av block 0,6-1,2 m stora. Muren ligger parallellt med en trädallé av lindar.

L2023:3034. Husgrund, historisk tid

Bestod av en lämning efter enstaka byggnad från historisk tid, 12x6 m stor (V-Ö) (A17). Stengrunden var synlig ovan mark men identifierades även med undersök-

ningsschakt. Grunden var synlig särskilt i den norra delen där den utgjordes av stenar 0,3-0,5 m stora med sammanfogning av kalkbruk eller cement. I väster var muren skadad. Stengrunden var igenfylld med sand och stenar och utgjorde en rektangulär sandplåt (figur 28).

Figur 28. Den sandfyllda stengrunden A17. Foto mot sydväst.

Ej kulturhistoriska lämningar

L2023:3028, fornlämningsliknande bildning

Bestående av tätt packade stenar i naturligt stembunden mark (A9 i S9). Oviss utbredning men bedöms vara minst 10x2 m stor (N-S). Sannolikt naturbildning. Lämningen kan inte bekräftas vara gjord av människor då marken var mycket stembunden och fynden var i det närmaste obefintliga. Lämningen bedömdes först vara osäker men anses nu ej utgöra någon kulturhistorisk lämning.

L2023:3029, fornlämningsliknande bildning

Bestående av tätt packade stenar i naturligt stembunden mark (A11 i S10). Oviss utbredning men bedöms vara minst 2x1,5 m stor (N-S). Sannolikt naturbildning. Lämningen kan inte bekräftas vara gjord av människor då marken var mycket stembunden och fynden var i det närmaste obefintliga. Lämningen bedömdes först vara osäker men anses nu ej utgöra någon kulturhistorisk lämning.

L2023:3030, fornlämningsliknande bildning

Bestående av tätt packade stenar i naturligt stembunden mark (A19 i S16). Oväss utbredning men bedöms vara minst 4x2 m stor (V-Ö). Sannolikt naturbildning. Lämningen kan inte bekräftas vara gjord av människor då marken var mycket stembunden och fynden var i det närmaste obefintliga. Lämningen bedömdes först vara osäker men anses nu ej utgöra någon kulturhistorisk lämning.

FYNDBESKRIVNING

Det framkom en del fynd i de nypåträffade fornlämningarna, framför allt på lämningarna från historisk tid. Eftersom detta var en arkeologisk utredning var dock insamlandet av fynd mycket restriktivt och endast ett litet representativt urval togs tillvara.

Således tillvaratogs på fornlämningen L2023:3026 (stadslager) en viss mängd ostindiskt porslin (figur 29), fajans m.m. samt ett kritpipshuvud (figur 30 och 31). Det sistnämnda har av Robert Bergman Carter identifierats som en holländsk pipa från Amsterdam, tillverkad av Edward Bird någon gång mellan åren 1638-1665. Den anses ovanlig i Sverige. Tillvaratagna fynd från fornlämningen visas i bifogad fyndtabell.

Figur 29. En del av det ostindiska porslin som påträffades i stadslagret A5 i S2, fornlämning L2023:3026.

Figur 30.
Kritpipsholk i
A5, fornlämning
L2023:3026. Se
detalj nedan.

Figur 31.
Klackmärke (EB)
på ovan avbildade
kritpipsholk.

På fornlämningen L2023:3025 (husgrund) tillvaratogs på samma sätt ett urval fynd. Dessa utgjordes av liknande fyndkategorier som på nyss nämnda lämning, det vill säga bland annat ostindiskt porslin, kritpipsfragment och rödgods (figur 32). Tillvaratagna fynd från fornlämningen visas i bifogad fyndtabell.

Figur 32. Ett urval av rödgods insamlades från A18 i S23, fornlämning L2023:3025.

De förhistoriska fornlämningarna som påträffades på utredningsområdet innehöll mycket få fynd. Förutom en mindre mängd kol, brända ben och skörbrända stenar påträffades enstaka flintavslag. Det beror främst på att det inte ansågs nödvändigt att gräva ned i så många stenpackningar och framför allt inte gravar för att bestämma deras förhistoriska tillhörighet. Ett flintavslag från A14 i S15, som utgjorde en del av offerplatsen L2023:3027 har dock tillvaratagits. Det finns registrerat i den bifogade fyndtabellen.

DATERING OCH TOLKNING

Det var inte helt oväntat att det skulle påträffas lämningar från Göteborgs landerier vid denna arkeologiska utredning. Några synliga sådana har iakttagits såsom stenmurar, stengrunder och alléer. Men även anläggningar under mark har iakttagits. Sannolikt är det lämningar från dessa aktiviteter som påträffades i S23, fornlämning L2023:3025. Att döma av ägostrukturen på äldre kartor (figur 6) är det lämningar från Katrinelund som påträffats. Kartorna (figur 7-9) påvisar dock ingen byggnad på den aktuella platsen. Fyndmaterialet därifrån går tillbaka till 1700-talet, även om landeriet har sitt ursprung i 1600-talet (jfr. sidan 8).

Fynden och bebyggelseresterna i stadslagret i S2 (L2023:3026) har däremot en mer oviss proveniens. Det kan inte direkt knytas till något landeri. Fynden härstammar från 1600-talet och framåt.

Mera oväntat var att det skulle framkomma gravar och rituella anläggningar i utredningsområdet i Burgårdsparken. På det södra av de två bergsområdena påträffades två gravar med brända ben (L2023:3023 (A6) och L2023:3024 (A8) samt stenpackningar tillhörande en offerplats (L2023:3027). Gravarna är mycket anspråkslösa ovan mark och kan med svårighet identifieras som låga stenfyllda högar eller stensättningar, möjligen flatmarksgravar. Den ena graven (A6) har genom C14-datering på de brända benen visat sig med 95% sannolikhet vara från vikingatid. Den andra graven (A8) har datering till vendel- eller vikingatid, mest sannolikt vikingatid. (Bilaga 2). Detta är anmärkningsvärt, då inga tidigare lämningar från yngre järnålder hittats inom området för Göteborgs stads centrala delar. Gravarnas datering knyter samman lämningar från äldre järnålder som gjorts ett kort stycke nordväst om Burgårdsparken (L1960:8039) och de medeltida och tämligen närbelägna lämningarna vid Gullbergs fäste. De förstnämnda lämningarna undersöktes 2010 och utgjorde en stor härd eller kokgrop, som visade sig ha förromersk datering (Ragnesten 2010). De sistnämnda lämningarna vid Gullbergs fäste undersöktes senast 2013-2018. Fästet har sitt ursprung i 1300-talet (Altner m.fl. 2018). De vikingatida gravarna i Burgårdsparken visar att de centrala delarna av staden varit attraktiva för bosättning kontinuerligt sedan järnålderns början.

Offerplatsen som påträffades i Burgårdsparken strax invid gravarna utgör stenpackningar med enstaka kolinnehåll och enstaka flintavslag. Anläggningarna kan liknas vid de stenpackade berg som påträffats på flera andra håll i Göteborgsområdet. Två stora sådana anläggningar utgörs av L1967:8154 (Andersson 1975) och L1967:7622 (Lönn 2014), båda belägna i Tuve på Hisingen. Ytterligare sådana offerplatser har framkommit under senare år (Ragnesten 2022, 2023). Dessa lämningar har dock oftast en något äldre datering och brukar kunna knytas till den äldre järnåldern eller ännu något äldre. I Burgårdsparken kan det tyda på två saker. Antingen är offerplatsen så gammal att den började användas redan under den äldre järnåldern, eller så är offerplatsen med stenpackningarna yngre än dessa lämningar brukar vara i Göteborgsområdet. Offerplatsens närhet till de vikingatida gravarna tyder snarast på den sistnämnda tolkningen.

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Fornlämningar

Lagskydd kvarstår för fornlämningarna:

L2023:3023, Grav övrig

L2023:3024, Grav övrig

L2023:3025, Husgrund, historisk tid

L2023:3026, Stadslager

L2023:3027, Offerplats

Vid fortsatt exploatering av området krävs arkeologiska förundersökningar av dessa lämningar.

Övriga kulturhistoriska lämningar

Beträffande övriga kulturhistoriska lämningar skriver Riksantikvarieämbetet: De lämningar som inte uppfyller alla kriterier för att bedömas som fornlämningar kallas för övriga kulturhistoriska lämningar. Dessa omfattas inte av det direkta skyddet i 2 kap i kulturmiljölagen (1988:950) men ingår i det som sägs inledningsvis i kulturmiljölagen *“Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.”*

Bestämmelser om kulturmiljön som kan innebära olika former av hänsyn eller begränsningar finns även i bland annat miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och skogsvårdslagen (1979:429). Lag (2017:629).

KÄLLOR

Kartakter

Geometrisk avmätning, 1696. Lantmäteristyrelsens arkiv, akt N31-1:4.

Burgården, 1764. Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 14-gbg-45.

Geometrisk karta över Göteborgs stads tillhörige ägor, 1800. Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 14-gbg-1.

Göteborgs stad jämte vidliggande område, 1880. Akt G-VI-74a.

Ekonomiska kartan, Göteborg 11SO, 1936. Rikets allmänna kartverks arkiv, akt J131-11SO.

Litteratur

Ahlström Arcini, Caroline. m.fl. 2020. *Garnisonskyrkogården. Förundersökning av södra delen*. Rapport 2020:112. Arkeologisk förundersökning. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborg kommun och stad, Heden 705:14, L1960:6020.

Altner, Anders, Kjellin, Anders och Nannmark, Ester. 2018. Gullbergs fäste, rester av ett bortglömt försvar. I: *Under jorden i Göteborg. Arkeologi för Västlänken, 1*, s. 83-110.

Andersson, Stina. 1976. Göteborg Tuve 65 Unnered. Stensättning brå/ä jää. *Fyndrapporter 1976*.

Andersson, Stina, Rex Svensson, Karin och Wigforss, Johan. 1978. Sorteringsschema för flinta. *Fyndrapporter 1978*, s. 215-252.

Axel-Nilsson, Göran. 1949. *Stora Katrinelund: några anteckningar kring ett gammalt göteborgslanderi*. Göteborg: Gumpert.

Bramstång Plura, C. 2014. *Rapport. Johannebergs landeris park och trädgårdsanläggning. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborgs stad och socken, Lorensberg 22:1 och 706:41*. UV Rapport 2014:73.

Enhörning, Gunilla. 2006. *Landerierna i Göteborgs stadsbyggande*. Avhandling. Göteborg: Chalmers tekniska högskola

Kulturmiljövision Göteborg förstärkt: Landerierna. Miljöer av riksintresse för kulturmiljövården. Kulturmiljörapport 2018:01.

Lindholm, Martin & Lange, Johanna. 2017. *Stora Katrineholm*. Vård- och underhållsplan, del 1. Lindholm restaurering AB.

Lönn, Marianne. 2014. *Kultplatsen på Stora Holm*. Riksantikvarieämbetet UV Rapport 2014:45.

Lönnroth, Gudrun (red.). 1999. *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande*. Del 1. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret

Ragnesten, Ulf. 2010. *Arkeologisk rapport från Göteborgs Stadsmuseum 2010:09*.

Ragnesten, Ulf. 2022. *Förundersökning vid Titteridammsvägen*. Arkeologisk rapport från Göteborgs Stadsmuseum 2022:14.

Ragnesten, Ulf. 2023. *Arkeologi kring Steneby och Unnered*. Arkeologisk rapport från Göteborgs Stadsmuseum 2023:01.

Thulin, Otto. 1948. *Svenska stadsmonografier: Göteborg. Göteborg: Religion & Kultur. Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län, 2. Ortnamnen på Göteborgs stads område jämte gårds- och kulturhistoriska anteckningar; första häftet*. (1925). Göteborg: Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

Fyndtabell L2023:3025

Uppdragsnr: 202300638

GSMA:230028:	Kontext	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
1	S23, A18	Skärva	12	109	Porslin	ostindiskt
2	S23, A18	Skärva	1	1	Fajans	majolika
3	S23, A18	Skärva	5	103	Rödgoods	bl.a. ben till trefotsgryta
4	S23, A18	Delar	5	20	Krita	kritpipsskaft
5	S23, A18	Skärva	2	42	Glas	grönt

GSMA:230027:	Kontext	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
1	S2, A5	Skärva	13	176	Porslin	ostindiskt
2	S2, A5	Skärva	2	12	Flintgods	
3	S2, A5	Skärva	2	28	Rödgoods	
4	S2, A5	Skärva	1	7	Porslin	Ombränd
5	S2, A5	Skärva	1	102	Glas	ljusgrönt
6	S2, A5	Delar	3	13	Krita	kritpipsdelar
7	S2, A5	Skärva	1	3	Fajans	Majolika

Fyndtabell

L2023:3027

Uppdragsnr: 202300638

GSMA:230029:	Kontext	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
1	S15, A14	Avslag	1	34	Flinta	

**BILAGA 1. Schakt- och anläggningsbeskrivning samt fynd.
Beträffande fynden se även separat fyndtabell.**

Schaktnr	Lagerbeskrivning (cm)	Anläggningar	Fynd
-	-	A1. Sentida labyrint ca 4 m i diam. byggd med gatstenar. I mitten en klumpsten 0,6 m stor.	-
1	0-25 cm Omrört 25- Silt	-	-
2	0-55 Omrört 55- Silt	A2. Brunsvart rund fläck, 0,8 m i diam., med ett femtal mindre stenar (0,05 m stora) i ytan. A3. Brunsvart närmast rund fläck, 0,4 m i diam. Fyllning som A2. A4. Brunsvart fläck, närmast rund, 0,5 m i diam. Undersöktes och var endast 0,08 m djup. Fyndtom. A5. Byggnadsrtest i form av stadslager med fynd och kringspridda större stenar. Ca 10x2,5 m stort i schaktet. I väster begränsades lagret av en brun kant 0,3 m bred.	Fynd i form av tegel, glas, kritpipsskaft och en holk, porslin, fajans, kakel. Fynden har sparats.
3	0-60 Omrört 60- Grus och sten	-	Tegel och glas
4	0-35 Påförda stenmassor 35- Sten blandat med fin sand	-	Ett litet flintavslag samt lite kolstänk.
5	Schaktet grävdes över svag förhöjning i marken som var 8x6 m stor. I förhöjningens södra och sydöstra kant fanns 2-3 större klumpstenar, ca 0,5 m stora.	A7. Under ca 0,1 m tjock humus fanns stenpackning, 4x3 m stor synlig i schaktet. Stenarna var 0,1-0,25 m stora.	

6	Schaktet grävdes över svag förhöjning i marken som var 5x4 m stor.	A6. Under ca 0,1 m tjock humus fanns stenpackning, Stenarna var ca 0,1-0,2 m stora.	På 0,18 m djup centralt i anl. framkom brända ben.
7	Schaktet grävdes över svag förhöjning, ca 5 m stor. 0-10 Sandigt jordtäckte 10- Stenpackning	A8. Under jordtäcket påträffades stanpackning med stenar 0,1-0,4 m stora. Stenpackningen 3x1 m synlig i schaktet.	Brända ben mellan stenarna.
8	0-10 Förna och humus 10- Stenig sand	-	-
9	0-20 Förna och humus 20- Spridda konc. av sten	A9. Spridda koncentrationer av packad sten i schaktet. Stenarna var 0,1-0,3 m stora.	-
10	0-10 Förna och humus 10- Mycket stenig mark	A11. Koncentration av stenar 0,1-0,45 m stora. Humös fin sand mellan stenarna.	-
-	-	A10. Mur/gärdesgård. 68 m lång och 1,5 m bred, upp till 1 m hög. Består av block 0,4-1,4 m stora, vissa brutna. I S avslutas muren vid ett flyttblock. Bitvis utgör muren närmast en terrasskant.	-
11	Schaktet grävdes över svag förhöjning, ca 5x4 m stor. 0-15 Grästorv och sandig humus 15- Stenpackning	A12. Packning av 0,1-0,35 m stora stenar. Tydligast packat åt nordväst.	Enstaka kvartsbitar mellan stenarna.
12	0-20 Förna och humus 20-30 Sten och sand 30- Berg	-	-
13	0-10 Förna och humus 10- Sten i humös sand	A13. Stenpackning av 0,1-0,5 m stora stenar. Tydligast packat i nordost. Packningen fyllde hela schaktets utbredning.	-
14	0-20 Grästorv 20-30 Sten i sand 30-Sand	-	-

15	0-10 Grästorv 10-40 Sten i sand 40- Naturligt grus och sand	A14. Packning i sand av stenar 0,2-0,25 m stora men emellanåt 0,5-0,75 m stora. Under stenarna är det berg.	1 flintavslag i stenpackningen. Fyndet har sparrats.
-	-	A15. Stengärdesgård, ca 75 m lång, 1 m bred och upp till 0,8 m hög. Stenarna vanligtvis 0,6-0,8 m stora, ibland 0,3-1,4 m stora block. Delvis skadad. Genomkorsas på två ställen av stigar. Avslutas i öster vid bergknalle. Längst i väster en stående hällknande sten 1,4x1,0x0,5 m stor. Gärdesgården ligger parallellt med allé och följer gränsen Burgården-Katrinelund.	-
-	-	A16. Stengärdesgård, 5 m lång, 1,2 m bred och upp till 0,4 m hög. Består av 0,6-1,2 m stora block. Går parallellt med lindallé.	-
16	0-10 Grästorv 10-20 Konc. av stenar (stora) 20-30 Mindre stenar i sand 30- Sand med enstaka mindre stenar	A19. Koncentration av stenar 0,15-0,30 m stora.	1 flintavslag bland stenarna
17	0-45 Påförda jordlager 45- Morän	-	Blandade fynd i jordlagren från tiden ca 1700-1900.
18	0-70 Påförda jordlager 70- Morän	-	-
19	Sand och sprängsten direkt väster om rektangulär kulle.	A17. Stengrund till byggnad/källare (ruin), 12x6 m stor. Murarna ca 1 m tjocka av stenar 0,2-0,4 m stora. I väster har varit en öppning.	-

20	0-80 Påförda lager 80-105 Matjord 105- Lera	-	-
21	0-25 Förna och humus 25- Morän och berg	-	-
22	0-20 Förna, humus och grästorv 20- Svackor i berget, upp till 0,65 m djupa	-	Enstaka fynd i bergssvacka av keramik från historisk tid.
23	0-20 Grästorv och matjord 20-45 Stenar 45- Grå siltig sand	A18. Stengrund, ev. hörn, till byggnad från historisk tid. Stenarna 0,15-0,6 m stora. Grunden fortsät- ter ej i väster, söder eller sydost men däremot åt norr. I nordost utgör hör- net närmast en stenpack- ning av mindre stenar. En 0,68x0,22 m stor sten- platta låg bland stenarna (trappsten?).	Rikligt med fynd bland stenarna i form av porslin, fajans och krit- pipsskaft. Fynden har sparats.
24	Grästorv och därunder på- förda massor på berg.	-	-
25	I väster berg, i öster 0,25 m matjord. Därunder stenig sand.	-	Rödgodsskärvor och glas i matjor- den.
26	0-35 Påförda massor 35- Stenig gulbrun sand	-	Ostindiskt pors- lin, rödgods samt kritpipsskaft med dekor.
27	0-40 Påförda jordmassor 40-50 Morän 50- Berg	-	-
28	0-20 Förna och humus 20-40 Fylle 40- Berg	-	Ett fragment av kritpipsskaft

UPPSALA
UNIVERSITET

Bilaga 2

Uppsala 2023-10-13

Ulf Ragnesten
Göteborgs stadsmuseum
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av brända ben från Burgården 2023, Göteborg, Västergötland. (p 5397)

Förbehandling av brända ben:

1. 1.5 % NaOCl tillsatt till det rengjorda och krossade benprovet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 48 h.
2. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten.
3. 1 M HAc tillsatt till provet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 24 h.
4. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten och intorkat.
5. Lakning med 6 M HCl.
6. Den erhållna CO_2 -gasen grafiteras därefter Fe-katalytiskt före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratoren.

RESULTAT

Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰}$ V-PDB	^{14}C ålder BP
Ua-79887	L2023:3023: S6 A6	-20,5	1 151 $\pm$ 29
Ua-79888	L2023:3024: S7 A8	-19,9	1 217 $\pm$ 33

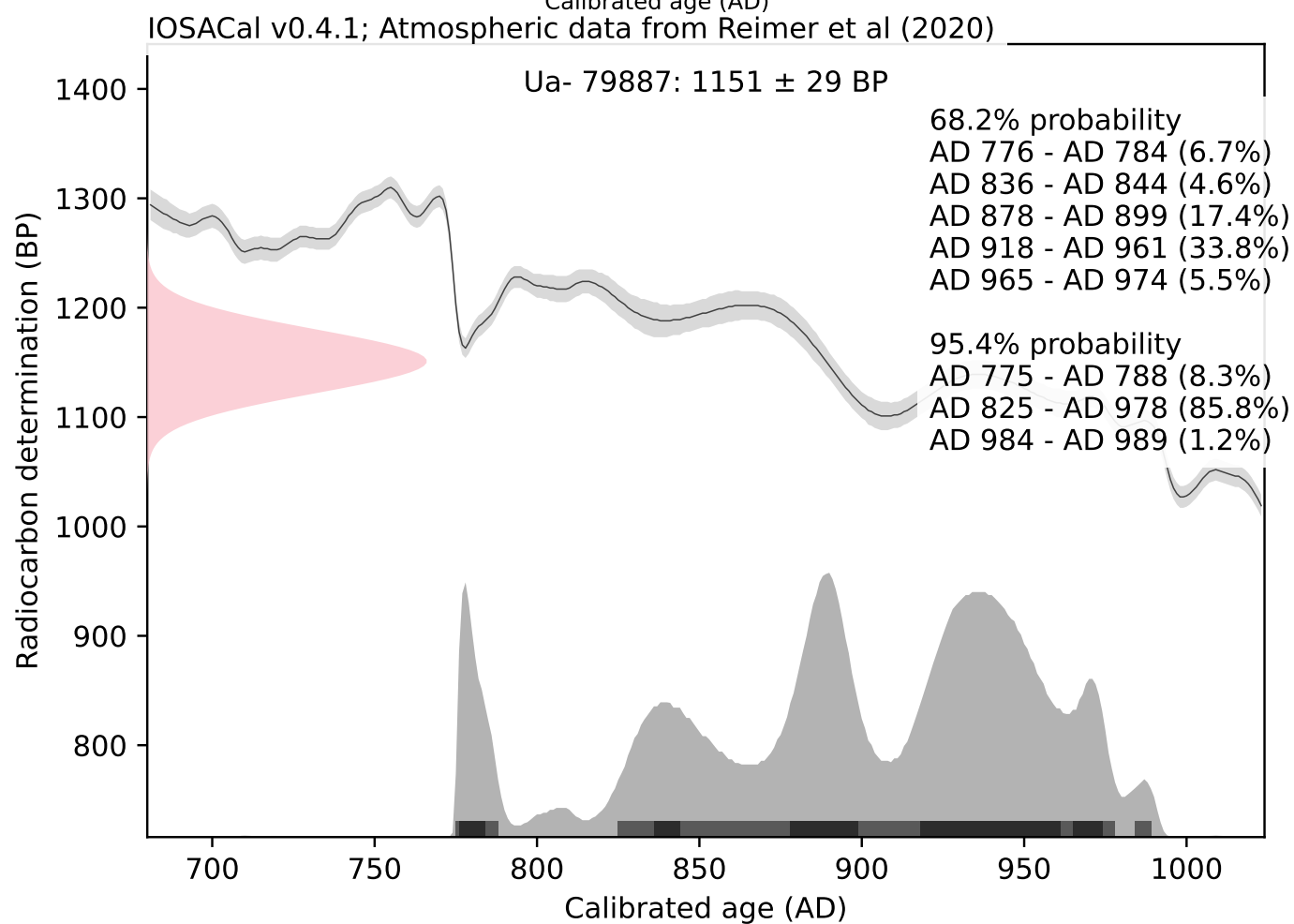
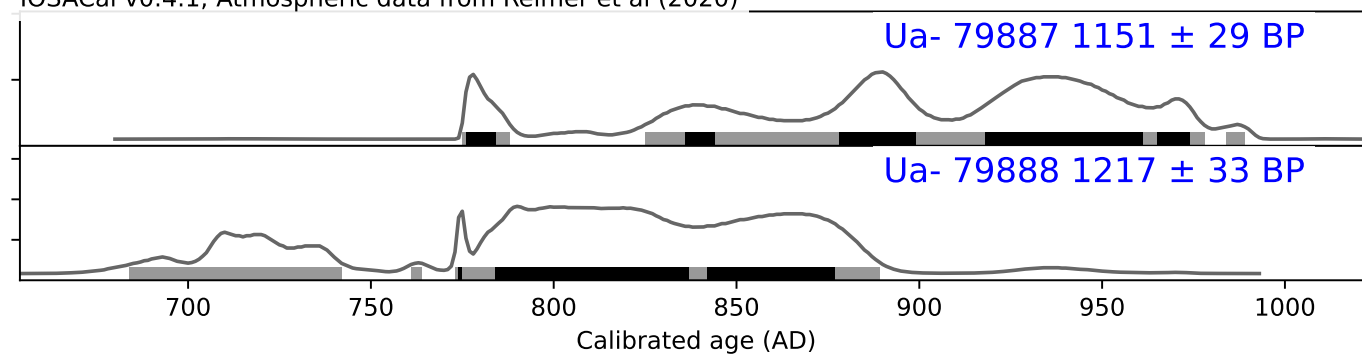
Med vänliga hälsningar

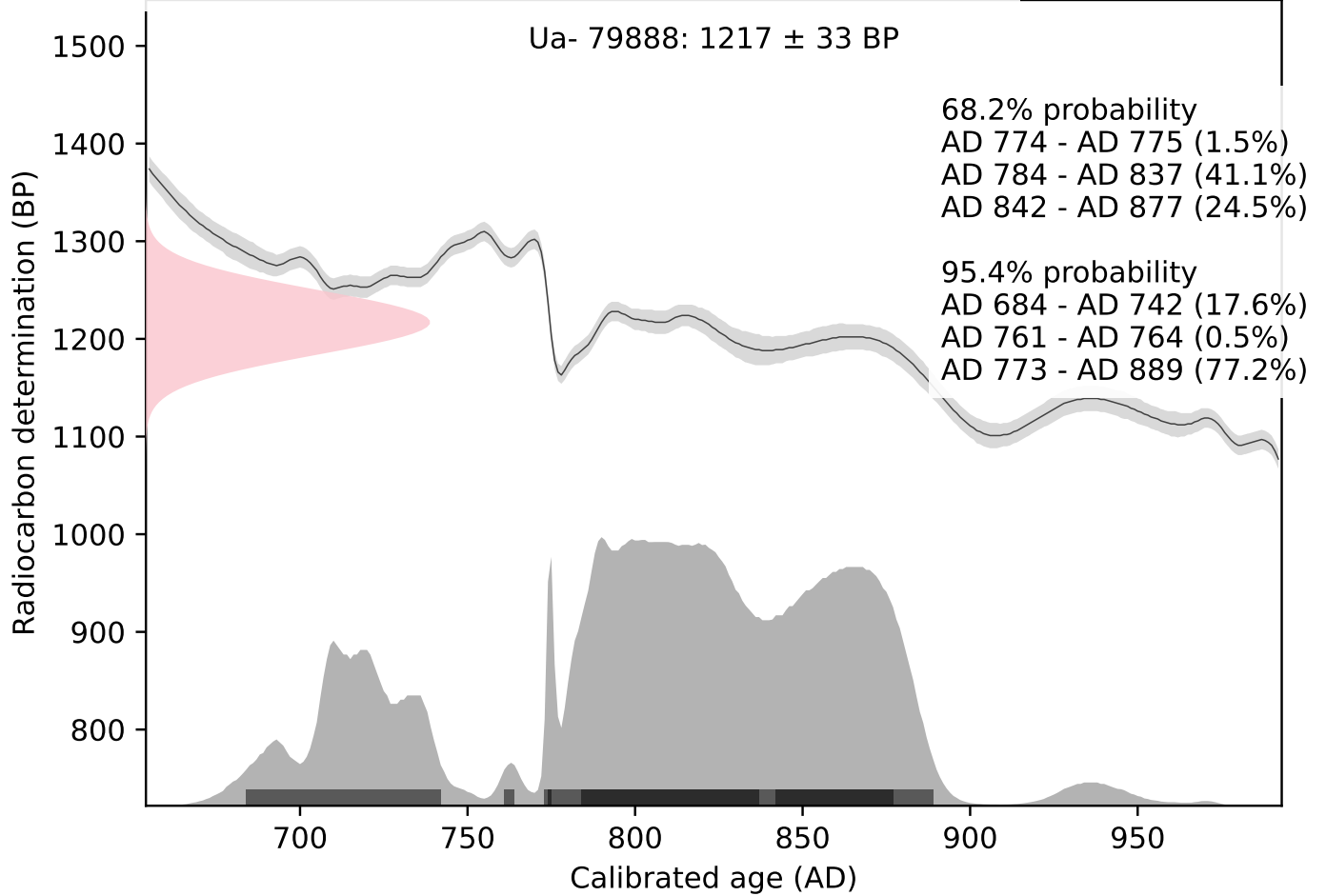
Melanie Melanie Mucke
2023.10.17
Mucke 12:02:31 +02'00'

Melanie Mucke/Daniel Primetzhofer

Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM